Bibliografie:

COȘERIU, Eugeniu, 1998, „Relația dintre lingvistica contrastivă și traducere”, în *ASUI*, Secțiunea Limbi și literaturi străine, tomul 1, p. 5-20. Disponibil: http://www.romling.uni-tuebingen. de/ coseriu/ publi/coseriu332.pdf

MIHAIL, Zamfira, OSIAC, Maria, 2006, *Lingvistică generală şi aplicată*, ed. a II-a, Editura Fundaţiei *România de Mâine,* Bucureşti.

OGLINDĂ, Emilia, PĂDURARU, Galina, 2011, *Introducere în lingvistică*, CEP USM, Chişinău.

OGLINDĂ, Emilia, SOBOL, Aliona, 2015, *Lingvistică contrastiv-tipologică*, CEP USM, Chişinău.

SÂRBU, Richard, 2010, „Repere ale analizei contrastive orientate uni- şi bidirecţionale”, în *Analele Universităţii de Vest din Timişoara*, seria *Ştiinţe Filologice*, XLVIII, p. 272-285.

НЕРОЗНАК, Владимир Петрович, 1987, „О трёх подходах к изучению языков в рамках синхронного сравнения (типологический – характерологический – контрастивный)”, в *Сопоставительная лингвистика и обучение неродному языку* под ред. В.Н. Ярцевой, Наука, Москва, с. 5–26.

NUMELE PROPRII DE PERSOANĂ SIMBOLICE ÎN CULTURA POPULARĂ

Raluca Miruna SOISUN
Universitatea de Stat din Moldova,
Chișinău, Republica Moldova

Abstract. *The study considers two aspects: the first name that has become popular and perennial due to the very high power of circulation and the anthroponyms from folklore. The paper identifies the differences between the use of symbolic anthroponyms in popular culture, motivates and exemplifies them, analyzing the meanings.*

Keywords: *first name, symbolic names,religion, folklore, meaning*

Analiza onomasticonului românesc actual arată diferențe între antroponimele nume proprii din cultura populară și cele din literatura cultă. Aceste diferențe privesc atât prenumele atribuite nounăscuților, cât și numele proprii de persoană din literatura folclorică.

Antroponimele vehiculate în cultura populară sunt majoritar nume calendaristice tradiționale, unui copil atribuindu-i-se, de multe ori, numele tatălui, mamei, bunicilor, naşilor sau al unui sfânt venerat la o dată apropiată zilei de naştere: *Ioan/Ion, Constantin, Dumitru/Dimitrie, Grigore, Vasile sau Maria, Elena, Ecaterina* etc.

Gheorghe și *George* (gr. *Georgos*) „agricultor”, „țăran”are popularitate în lumea creștină datorită Sfântului Mare Mucenic Gheorghe „purtător de biruință”, reprezentat iconografic cu sulița, ucigând balaurul. În cultura populară este perceput ca protector al agriculturii și vitelor, conservând ceva din conținutul semantic inițial. Uneori, în spațiul urban „Ești *un Gheorghe*” semnifică „lipsit de maniere elegante”.

Ilie este, după datinile populare, înfricoșător, pentru că puterea lui spirituală s-a concretizat în iconografie prin carul de foc în care se ridică de la pământ la cer însoțit de tunete și fulgere. Dar, ploaia este binefăcătoare, iar numele acestui slujitor tainic al lui Dumnezeu este primit atât de băieți (*Ilie*), cât și de fete (*Ilinca*).

Multe femei se numesc *Maria* sau *Ana*, simbol al prețuirii părinților pentru Maica Domnului sau mama acesteia. Ataşamentul românilor pentru ortodoxie explică (prin etimologie populară) situarea unor nume necalendaristice sub patronajul unui sfânt. De exemplu, *Marius* și *Marian* sunt asociate cu numele Fecioarei Maria.

Între sensurile cuvântului *patron* se numără „sfânt socotit protector al unei persoane, al unei corporații sau al unei comunități care-i poartă numele” și „zi calendaristică în care se prăznuiește un sfânt și pe care o serbează cei care îi poartă numele”: Sf. Ap. Andrei cel întâi chemat (30 noiembrie), ocrotitorul României, Sf. Dimitrie cel Nou (27 octombrie), ocrotitorul Bucureștilor, Sf. Parascheva (14 octombrie) ocrotitoare a Moldovei, Sf. Varvara (4 decembrie), ocrotitoarea minerilor. După *Enciclopedia Concisă Britanică*, Sf. Nicolae „A devenit sfântul protector al Rusiei și al Greciei, al frățiilor caritabile și al brokerilor, dar și al copiilor, marinarilor, fetelor necăsătorite, negustorilor și cămătarilor”. (Marinescu, 2009: 1605) În credința creștină, este simbol al milosteniei și generozității, deoarece a înzestrat trei fete sărace, salvându-le de la prostituție și a readus la viață trei copii maltratați. În onomastica contemporană, sunt preferate și iubite numele *Nicolae* și numeroase derivate feminine ale numelui ca: *Niculina, Nicoleta, Nicole, Nico* etc.

În Noul Testament, Sfântul Pavel a folosit cuvântul *sfânt* pentru a desemna un membru al comunității creștine, dar termenul s-a lărgit, desemnând persoane celebre venerate pentru miracole săvârșite în timpul vieții sau după moarte. Ortodoxia și romano-catolicismul le-au canonizat sau le canonizează. Sfinții sunt considerați mediatori între Dumnezeu și credincioși, iar osemintele și unele obiecte personale sunt venerate ca moaște. Numele părintelui Arsenie Boca a devenit cunoscut pentru puterea vindecătoare și capacitatea predicției, apărând ortodocșilor ca interpret al voinței lui Dumnezeu. Mormântul său de la Mânăstirea Prislop (reînființată de acesta în 1976) este loc de pelerinaj, unde se aduc mulțumiri și se adresează rugăminți pentru ajutor divin. Este socotit „Sfânt al Ardealului”, iar românii se închină și la icoana făcătoare de minuni, pictată de acesta, aflată la mănăstirea Izbuc (Bihor).

Ștefan cel Mare, canonizat, a devenit Ștefan cel Sfânt și este patronul unui nume de copil (*Ștefan* sau *Ștefana/Ștefania*). O mamă care s-a rugat Sfântului Nectarie, dorindu-și un băiat, botează nou-născutul, *Nectarie*, iar o maică poate primi numele *Nectaria*.

Omul simplu, din vechime, nu cunoștea semnificația primară a unui nume pe care îl atribuia copilului, dar s-au impus modelele unor personalități exemplare. *Dragoș*, nume afectiv slavonesc, cu tradiție în cultura națională, pare nou, dar el evocă pe legendarul „descălecător” plecat din Maramureș, întemeietor al Moldovei și primul ei voievod (sec. XIV). La origine, *drag* (sl. *dragu*) apare frecvent în onomastica românească cu varianta de feminin *Draga* și cu numeroase variante devenite nume de familie: *Dragu*, *Drăgan, Drăghici, Drăgulescu, Drăgușin, Drăgușanu.* Este rădăcina substantivului *Dragobete* și folosit în formula de adresare generală pentru ambele genuri: *dragă Maria, dragă doamnă, doamnă dragă sau dragă Marian, dragă domnule, domnule dragă.*

Numele proprii de persoană sunt puține în toate speciile literaturii folclorice și au un caracter particular, care le deosebește de cele din literatura cultă, cu autor cunoscut.

Individualizarea contravine personajului arhetipal (model ancestral desăvârșit), iar textele sunt transmise de la o zonă la alta și de la o generație la altă generație de comunicatori neprofesioniști. În doină, fata se adresează flăcăului cu apelativul *bade* (et. nec.) oricare ar fi numele lui, iar flăcăul se adresează fetei cu apelativul *mândră* (sl. *mondru* „înțelept”), oricare ar fi numele ei. Ambele cuvinte implică pudoare și respect. Discreția este compensată de seriile bogate de sinonime diminutivale, pentru ambele sexe. Balada are un protagonist cunoscut și utilizat, nepresupunând imaginație verbală: *Gruia, Jianu, Novac, Pintea*. Personajul titular din balada *Toma Alimoș* poartă un nume simbolic, care face dovada unui sistem onomastic vechi, structura provenind prin aglutinare: *Toma a lui Moș>Toma Alimoș.*. Fixarea mitului pe un meșter zidar, *Manole*, și pe o mănăstire, cea de la *Curtea de Argeș*, se datorează funcției arhetipale a creației folclorice. Un alt personaj mitologic este *Dochia* (*Baba Dochia*). Se pare că numele provine din calendarul bizantin, care pe 1 martie o celebrează pe Sfânta martiră *Evdokia.* În legendă, zilele babei Dochia sunt cele mai capricioase din an (babele, 1-9 martie), dovadă că populația rurală trăiește creștinismul cosmic, popular, adică o comuniune permanentă cu natura. Mentalitatea populară reține individul în măsura în care acesta este integrat unei categorii impersonale, când își pierde autenticitatea istorică și devine arhetip Majoritatea personajelor din basme nu poartă nume concrete, ci se numesc: *Făt-Frumos, împăratul-împărăteasa, fiul de împărat - fiica împă-*

ratului, sora-fratele, moșul-baba, zmeul-zmeoaica, balaurul, ghionoaia, zâna, zgripțuroaica etc. În basmele românești apar ființe fabuloase, cu atitudini binevoitoare sau salvatoare (*Zâna, Sfânta Duminică*). *Strâmbă-Lemne sau Sfarmă Piatră*, eroi uriași cu puteri supranaturale, ajută pe Făt-Frumos sau pe voinici în lupta cu forțele răului. Alții sunt giganți cu forță fizică (*Greuceanu*) sau acuitate vizuală și precizie ca *Păsărilă-Hăis-Lungilă*. Două personaje care întruchipează lăcomia extremă sunt *Flămânzilă, Fomilă* sau *Foamea-Pământului* și *Setilă-Setosul* sau *Setea Pământului.* Despre ultimul se afirmă că este cunoscut din folclorul tracilor (Lăzărescu, 1992: 259) în folclorul românesc ființele malefice sunt puține.

În literatura populară, circulă nume simbolice cunoscute de majoritatea românilor. *Păcală* este numele unui personaj al snoavelor românești dotat cu ingeniozitate, inteligență și umor, precum și cu capacitatea de a ieși întotdeauna la suprafață în confruntări frecvente cu oameni răi, zgârciți, invidioși. Om poznaș, care se ține de farse, *Păcală* este păcălitorul sărbătorit de 1 aprilie „ziua păcălelii". Numele este derivat regresiv de la verbul *a păcăli* „a induce în eroare prin viclenie sau minciună". A fost comparat cu Till Buhoglindă, personaj din folclorul german, țăran farsor sau un țăran nătâng, dar șiret, care își demonstrează superioritatea față de orășenii înguști la minte, necinstiți și încrezuți. Tovarășul lui *Păcală* este *Tândală*, un om care tândălește, adică își pierde vremea fără rost, lucrează încet și fără spor. *Păcală* și *Tândală* alcătuiesc un cuplu comic foarte cunoscut. În secolul al XIX-lea aceste personaje au intrat în literatura cultă de inspirație populară, iar numele lor s-au transformat în nume comune: *un păcală, un tândală*. Circulația în cultura tradițională a făcut posibilă integrarea lor în expresii idiomatice, folosite în limbajul colocvial: *Cine a auzit de Păcală, cunoaște și pe Tândală*, ceea ce semnifică „două persoane asemănătoare și nedespărțite"; *s-au găsit Păcală cu Tândală*, echivalent cu „s-au întâlnit doi care se potrivesc la glume și păcăleli"; *Păcală judecă pe Tândală*, corespunzător cu sensul „un prost judecă pe altul". Alte nume proprii datorate operei lui V. Alecsandri sunt *Arvinte* și *Pepelea*, păstrate în expresiile *cuiul lui Pepelea* și *anteriul lui Arvinte*. (Stati, 1967: 129-131) DEX înregistrează derivatul *nastratinesc-ească* „ager, isteț și mucalit", provenit de la Nastratin Hogea, personajul lui Anton Pann.

Cuplurile comice alcătuite din bărbat și femeie au apărut cu ocazia bâlciurilor (iarmaroacelor) anuale din târgurile de provincie (la Bacău, de Sfântul Petru-29 iunie, iar la Roman, de Schimbarea la Față, 6 august) sau a Moșilor din București. Este celebră perechea *Mărioara și Vasilache* (hipocoristice pentru *Maria și Vasile*), apariții în scenetele de circ sau personaje în teatrul de păpuși.

În perioada comunistă (începutul anilor '70) a prins contur *Bulă*, varianta urbană a lui *Păcală* și succesorul lui *Gâgă* din interbelic. Apariția personajului este motivată de nevoia de a face haz de necaz într-o perioadă de interdicții, lipsuri, privațiuni și abuzuri. Ceea ce era interzis de cenzură și pedepsit de lege era scuzat lui *Bulă*, personaj fictiv, care avea curajul opiniilor și libertatea cuvântului. Este protagonist al bancurilor despre demnitari, viața de familie, aspecte etice și etnice privind pe români și conaționalii lor, moravuri și prejudecăți. Bancurile culese (mai ales de Toma Caragiu) sunt periodic reeditate, fiindcă acest personaj tragi-comic a dispărut odată cu lumea care l-a creat. Un răspuns la întrebarea „Dincolo de paronimie, cine este Bulă, idiotul genial, devenit erou național?" oferă etnologii și sociologii. (Postolache, 2018: 89-97) Bulă rămâne un memorabil personaj al comunității, decent în limbaj, atingând rar trivialul sau obscenitatea și o dovadă a artei supraviețuirii prin umor a românilor. Un adolescent de azi se gândește, probabil, „Cum s-ar fi descurcat Bulă la școala online?"

Un celebru cuplu comic, *Tanța și Costel*, a apărut în 1967 într-un serial tv intitulat „Iubirea e un lucru foarte mare", alcătuit pe baza unor scheciuri de Ion Băieșu. Personajele au fost interpretate de doi mari actori în serial și de alți doi profesioniști ai umorului în filmul de lung metraj din 1972. Succesul textelor a determinat răspândirea numelor în vorbirea curentă ca emblemă a unor personaje negative. *Tanța* și *Costel* sunt simboluri ale mediocrității și cabotinismului „îndrăgostiților" care își mimează sentimentele. Comportamentul partenerilor de dialog este preponderent verbal, cu replici inspirate de mecanismele limbii de lemn. Locvacitatea penibilă, cu stereotipii lexicale și confuzii semantice, compromit personajele. Consecința este diminuarea până la dispariție a acestor nume proprii și transformarea lor în substantive comune: „M-am așezat mai bine în scaun și m-am

pregătit să ascult cu plăcerea nespusă a unui «voyeur» domestic, a unui trăgător cu urechea în locuri publice, a cronicarului de *tanțe* și *costei* […] pe o oarecare în trenul acesta care ne ducea pe toți la București. (Iusuf, 2019)

În folclorul urban s-a ivit de 2-3 ani un alt bărbat notoriu, meseriașul neîndemânatic și ghinionist fără multă minte și abilități practice, *Dorel* din epoca digitală, ghidat de principiul „merge și așa". Numele său a devenit etichetă pentru autorul lucrului făcut prost.

Multe nume proprii de persoană au intrat în limbajul popular prin integrarea în expresii idiomatice care sunt folosite în limbajul colocvial. Scriitorul Florin Iaru declară: „Sunt *Gică Contra*, bag bățul prin gard acolo unde se poate". El se autopersiflează privind atitudinea față de teoriile conspiraționiste din timpul pandemiei apărute pe rețelele de socializare. (Iaru, 2002) *A fi Gică-Contra* înseamnă „a fi în dezacord cu cineva, a avea opinii contrare". În circuitul comunicării se recunosc multe nume proprii care dau expresivitate: *satul* (*țara lui Cremene*) „sat fără pază, unde nu se respectă nicio regulă; *țara lui Papură-Vodă* „țară fără stăpân"; *de la Adam și Eva* „de foarte multă vreme"; *a fi în sânul lui Avram* „a trăi bine, fericit"; *a ține Andreiul* „a îndeplini în ajunul Sf. Andrei practici magice"; *neamul lui Hâncu* „care se opun legilor, protestatari". Românii sunt obișnuiți să spună despre cel constrâns să facă ceva: *Vrei, nu vrei, bea, Grigore agheasmă*; *a fi Acarul Păun* „a fi persoana asupra căreia se aruncă vina altuia"; *a fi Stan păpușă* „a fi om lipsit de personalitate, o marionetă"; *a se face Tănase* „a se face că nu știe nimic, a face pe prostul". Aluzia la *scleroză* și reproșul legat de uitare se face prin *tanti Roza*, cu sursa în registrul familiar-argotic, sintagmă devenită simbolică. (Zafiu, 2010: 79) *Tanti Roza* a sugerat internauților, în pandemie, asocierea amuzantă cu alte boli ale bătrâneții: *ateroscleroză, artroză, coxartroză, gonartroză, nevroză, osteoporoză.* Alte nume exprimă echivalența: *Ce mi-i baba Rada, ce mi-i Rada baba* sau *Ce mi-i Tanda, ce mi-i Manda*, care ar putea trimite la tautologia „femeia, tot femeie".

În cultura populară circulă nume de persoană simbolice, omologate de tradiție. Acestea ajung populare și perene prin puterea lor de circulație. Cele mai numeroase sunt calendaristice, explicabile prin credința creștină și practicile religioase (botez, cununie, înmormântare, comemorări). Etimologiile confirmă sensul primar însușit și conservat sau modificat, prin uz, în evoluția limbii. Frecvent, cuvintele reprezintă semne lingvistice motivate.

În creațiile folclorice numele religioase sau laice și apelativele (nume comune) sunt preluate și depind de posibilitatea de stoc a colportorilor și talentul acestora.

Bibliografie:

DEX-Dicționarul explicativ al limbii române/Academia Română. Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan-Al. Rosetti", 2016. Univers Enciclopedic Gold, București.

DUMISTRĂCEL, Stelian, 1997, *Expresii românești,* Institutul European, Iași.

IARU, Florin, https://adevarul.ro/cultura/carti/interviu-florin-iaru-scriitor-sunt-gica-contra-bag-batul-gardacolo-poate-1_5f1bda725163ec4271564768/index.html

IONIȚĂ-IANCU, Ileana, 2012, *Onomastica românească* Editura Paralela 45, Pitești.

IUSUF, Selma, *Regina din tren*, https://dilemaveche.ro/sectiune/tilc-show/articol/regina-din-tren

LĂZĂRESCU, George, 1992, *Dicționar de mitologie*, Casa Editorială Odeon, București, p. 259.

MARINESCU, Camelia (coord.), 2009, *Enciclopedia Concisă Britanică*, Editura Litera, București, p. 1605.

POSTOLACHE, Costel. (edit.), 2018, „În loc de prefață: dincolo de paronimie, cine este Bulă, idiotul genial, devenit erou național?" in *Cele mai mișto bancuri și istorii haioase cu Bulă, eroul național al românilor*, Integral, București, p. 89-97.

STATI, Sorin, 1967, „Arvinte și Pepelea", in *Călătorie lingvistică în țara muzelor*, Editura Științifică, București, p. 129-131.

ZAFIU, Rodica, 2010, „Calamburul", in *101 cuvinte argotice*, Humanitas, București, p. 79.